

dišča o pojmu Slovanov, Avarov, etnosa itd. Korektno pa avtorica opozori, da se ta oblika uhanov preneha pojavljati na področju Dnepra, potem ko Hazari tam na začetku 8. st. zavzamejo gradišče Pastirskoe in naselje Semenki, pač pa se istočasno pojavijo v Tiszafüredu brez krajevnih predhodnikov. V grobu 935 pa je bila polovica zaponke "tipa" Pastirskoe, ki naj bi jo lastnica prinesla s seboj. Vsaj del imenovanih uhanov bi tako lahko pripisali tudi prihodu nove skupine ljudi. Vsekakor gre za zanimivo dodatno iztočnico raziskavi o dotoku novega vala naseljencev v Panonijo iz Ukrajine okrog začetka 8. st. Misliti je pri tem še na nožičke z zavojkoma (v gr. 369, 793, 880), lonce, ki imajo jamice v robu ustja (teh v Tiszafüredu ni), in še na kaj. Kaj bi vse to pomenilo za nekakšno slovanizacijo Avarov, je še dodatno vprašanje. - Zanimivo vprašanje postavljajo tudi uhani s stožčasto zavitim koncem, pri katerih avtorica dopušča možnost slovankega izvora, časovno pa jih postavlja v 9. st., češ, da jih ni spodnjeavstrijskih najdišč, ki naj bi propadla v času Karlovih vojn. Taka historična datacija je seveda močno tvegana in ne bo trdna, dokler ne dobi nedvomne arheološke potrditve.

Sledi zelo groba obdelava steklenih ogrlic, kjer klasifikacija zajema samo ogrlice kot celoto. Železne in bronaste ovrtnice so na najdišču tujek, ki naj bi prišel s področja Vzhodnih Slovanov. Zanimivo je, da sta bili v grobovih le dve zaplestnici, preko sto pa je bilo raznih krožnih, predrtih ploščic. Bolj kratka je obravnava drugih drobnih predmetov, orodja, orožja, konjske opreme. Glinastega posodja v grobovih skorajda ni bilo, pač pa kar nekaj lesenih vedric. Posebej so obravnavani predmeti germanskega, slovanskega in bizantinskega izvora. Pri vsaki skupini predmetov je najprej opravljena razvrstitev znotraj grobišča, nato pa umestitev v širše gradivo Panonije, ki naj bi dala tudi absolutno časovno opredelitev.

Avtorica je videla v gradivu 6 časovnih stopenj. Prva pripada priseljencem, ki naj bi osnovali grobišče sredi 7. st. Fenomen, da se je to zgodilo šele po skoraj stoletni navzočnosti Avarov v Panoniji, razlaga s tem, da je prej šlo za nomadsko prebivalstvo, ki se je ustalilo šele v 7. st. Ob koncu 7. st. opaža prihod novega prebivalstva, kar je mogoče povezovati z nastankom drugega avarskega kaganata. V prvih desetletjih sledi ponovni prihod novega prebivalstva, ki prinesejo s seboj tehniko vlijanja. Nekaj časa so tako v uporabi stari predmeti iz pločevino, skupaj z novimi vlitimi. To je v tretji in četrti stopnji grobišča. Peta pripada koncu 8. in začetku 9. st., zadnja pa naj bi bila iz 9. st., iz časa po propadu avarske države. Ti ljudje naj bi dočakali naselitev prvih Madžarov in se z njimi zliili v novo ljudstvo. - Taka historična podoba je zelo sprejemljiva z madžarskega stališča, problem pa je v tem, da vsi drugi raziskovalci postavljajo kronološke meje drugače kot Madžari. Na splošno bolj zgodaj. Dvom o pravilnosti določitve zadnjih dveh skupin povečuje preprosto dejstvo, da predzadnja skupino sestavljajo večinoma moški grobovi, zadnja pa predvsem ženski in gre prej za delitev po spolu kot po času. Posebni moški in ženski deli pokopališča pa so obstajali tudi v starejših stopnjah. kronologija grobišča je zgrajena predvsem na kombinacijski tabeli moškega pasnega okovja. Grobišče kaže nepretirano rast v obliki nekakšnih polkrogov, kar pomeni, da nam kartiranje predmetov vedno potrdi kakršnokoli delitev skupin, vsekakor pa lahko kaže, kaj je starejše in kaj mlajše. Za nadaljnje delo pa je tudi to dovolj.

Če vzamemo, da izdelava ene same karte razprostranjenosti pri tolikšnem grobišču vzame en dan časa, je avtorici samo kartiranje vzelo več mesecev časa. Delo, ki ga je opravila je bilo ob tedanji opremljenosti resnično ogromno. Razveseljivo je njeno korektno povzemanje problematike, podkrepljene s številnimi novimi predlogi. Čeprav bi si želeli dober kataloški del, ki bi dal objavi trajno vrednost, se lahko veselimo, da je gradivo tu, kakršnokoli pač že je in

tudi interpretativni del še dolgo ne bo presežen. Zelo jasno pa se kaže tudi velika raznolikost izvora Avarov, kar zlagoma ob vse številnejših objavah gradiva celo ustvarja vtis, da je vsako avarsko grobišče unikatno, da tipičnega sploh ni.

Andrej PLETERSKI

Franz Glaser: Frühchristliche Denkmäler in Kärnten. Universitätsverlag Carinthia, Klagenfurt 1996. 111 str. 51 slik.

Bogata poznoantična, zgodnjekrščanska zapuščina sosednje avstrijske Koroške, že dolgo priteguje številne obiskovalce. Glavna magneta sta seveda Teurnija in Sv. Hema. Obe že vrsto let vneto raziskuje Franz Glaser, ki je ob razstavi o zgodnjem krščanstvu na Koroškem, sedaj objavil še priku-pen vodnik po tamkajšnjih zgodnjekrščanskih najdiščih.

V prvem delu prikaže zgodovino zgodnjega krščanstva v Vzhodnih Alpah, razvoj cerkvene organizacije, njeno dušno in posvetno dejavnost. Ne manjkajo slikoviti citati iz življenjepisa Svetega Severina, zvezo o katolikih in arijancih, o sporu zaradi treh poglavij. Sledi prikaz cerkvenih gradenj kot odraz liturgije, kjer nas pouči o zgradbi cerkve in njenih sestavnih delih. Nazorno prikazuje obdobje vlade arijanskih Gotov, ki se kaže v istočasnem obstoju dveh cerkva v posameznih krajih. Po gotškem porazu, je bila arijanska cerkev opuščena, katoliška pa je trajala naprej. Sledi kratek prikaz zgodovine do prihoda Slovanov.

Drugi del vodnika so opisi posameznih arheoloških najdb in najdišč, združeni po posameznih pokrajinah: Podjuna, Gosposvetko polje, okolica Vrbskega jezera, Feldkirchen, okolica Beljaka, Kanalska dolina, Zilja, Dravska dolina in Millstattsko jezero. Zajel je vse, kar govori o zgodnjem krščanstvu, od cerkva, do napisov in drobnih predmetov. Novost je Virunumska cerkev, kot jo kaže zračni posnetek. Opis vsake pokrajine zaključuje navedba o tem, kje in kaj je od opisanega mogoče videti, pri zbirkah celo čas obiskov, cena vstopnic, naslov in telefonska številka.

Knjižica je opremljena z načrti, rekonstrukcijami, terenskimi fotografijami in slikami najlepših predmetov, vse skupaj v žepni velikosti. Morda bo tudi ta knjižica nekoč izšla v slovenskem prevodu, kar bo priložnost zapisati slovenska imena krajev južne Koroške. Besedilo je pisano s pravo metro poljudnosti, ki pa jo je avtor dosegel v veliki meri z zelo tekočim pripovedovanjem, hkrati strokovno korektno, zaradi česar se bodo tudi tisti, ki se z obravnavano snovjo poklicno ukvarjajo, lahko marsičesa naučili. Za hušje radovedneže knjižico zaključuje seznam literature ter slovar strokovnih izrazov in tolmač antičnih imen. Skratka videti je, da imamo pred seboj izdelek človeka, ki ve, kako širokemu občinstvu približati svojo snov

Andrej PLETERSKI

La sidérurgie ancienne de l'Est de la France dans son contexte européen. Archéologie et archéométrie. Actes du Colloque de Besançon, 10-13 novembre 1993. Publiés par Michel Mangin, Annales littéraires de l'Université de Besançon 536, diffusion Les Belles Lettres, Paris, 1994. 48 član-kov, 424 strani, številne fotografije, risbe, table in tabele.

Knjiga z naslovom "Starodavno železarstvo na vzhodu Francije znotraj evropskih povezav. Arheologija in arheometrija" je zbornik člankov predstavljenih na mednarodnem kolokviju O železarstvu v preteklosti, potekajočem v Besançonu novembra 1993.